

<https://doi.org/10.34768/pa2022r14>

Bartłomiej Cieśla

Uniwersytet Łódzki

DEPRECJONOWANIE WYZNANIA RELIGIJNEGO W DYSKUSJACH MIĘDZY KATOLIKAMI A PROTESTANTAMI – DZIEDZINY WARTOŚCIOWANIA

1. Wstęp

Polska jest monolitem pod względem religijnym. Zdecydowana większość mieszkańców naszego kraju została ochrzczona w Kościele katolickim, którego członkowie – jak wskazują dane zawarte w raporcie Narodowego Spisu Powszechnego przeprowadzonego w roku 2011 – stanowią 87,7 proc. całej społeczności. Z tego samego dokumentu wynika, że chrześcijanie innych konfesji to bardzo nieliczna grupa. Prawosławnych jest w Polsce 0,4 proc. ogółu ludności, tj. 156,6 tys. osób, protestantów zaś 0,3 proc., tj. 122,6 tys.¹ O ile suche dane statystyczne świadczą o supremacji katolicyzmu, o tyle niepodobna przyjąć, że głos religijnych mniejszości rozplywa się w konglomeracie narracji światopoglądowych, pozostając niezauważony.

Protestanci² podejmują wiele inicjatyw medialnych, których celem jest dotarcie z przekazem do ogółu mieszkańców Polski. Przyglądając się zasobom treści religijnych

¹ *Wyznania religijne w Polsce w latach 2015-2018*, GUS, Warszawa 2019, s. 32, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/inne-opracowania/wyznania-religijne/wyznania-religijne-w-polsce-20152018,5,2.html> [dostęp: 9.02.2022].

² Protestantyzm obejmuje dużą liczbę nurtów i stylów myślowych korzenionych w egzegezie biblijnej. Ze względu na brak instytucji, która funkcjonowałaby na podobnych zasadach co Urząd Nauczycielski Kościoła katolickiego, „trudno jednoznacznie określić jakiejkolwiek stanowisko protestantyzmu jako całości w jakiejkolwiek kwestii teologicznej czy społecznej” (M.A. Noll, *Protestantyzm*, Łódź 2017, s. 12). Poszczególne Kościoły różnią się w podejściu do zagadnień doktrynalnych, obyczajowych (np. kwestia aborcji, in vitro), roli osób wierzących, jaką powinny pełnić w społeczeństwie. „Ze względu na samą liczebność Kościołów protestanckich i im pokrewnych we współczesnym świecie napisanie spójnej pracy o protestantyzmie jest sporym wyzwaniem. *Atlas of World Christianity (Atlas chrześcijaństwa na świecie)* z 2010 r. wymienia ponad cztery miliony zborów, z których większość

np. na portalu społecznościowym YouTube, można odnieść wrażenie, że polscy chrześcijanie reformowani są grupą liczną i niezwykle aktywną. Publikują bowiem wiele filmów wyjaśniających teologię protestancką, jak również chrześcijański kerygmat widziany z ich perspektywy. Przy bierności ewangelizacyjnej zdecydowanej większości świeckich katolików³ chrześcijańska przestrzeń internetowa w dużym stopniu wypełniona jest treściami protestanckimi. Tzw. chrześcijanie ewangeliczni, publikując filmy, posługują się wieloma formami przekazu, wśród których można wskazać np. wykład, wywiad, kazanie czy świadectwo. Pomijając szczegółowe uwarunkowania dotyczące dyskursu protestanckiego, trzeba podkreślić, że jego obecność jest w Polsce z pewnością dostrzegana – jeśli nie przez ogół mieszkańców kraju, to z pewnością przez dużą część gorliwych katolików, którzy promocję Kościoła protestanckiego mogą traktować jako zagrożenie dla swojej konfesji, a wśród chrześcijan innego obrządku widzieć oponentów, którym ze względu na założenia leżące u podstaw reformacji i głoszoną teologię należy się przeciwstawić. Podobną nieufnością wobec katolików mogą wykazywać się niektórzy protestanci, dla których Kościół katolicki często okazuje się promotorem zagmatwanej teologii i praktyk religijnych nieznajdujących potwierdzenia w Piśmie Świętym. Jak zauważa Mark A. Noll,

do XIX w. włącznie niemal wszyscy protestanci, niezależnie od towarzyszących im niezmiennie wewnętrznych konfliktów, byli świadomi [...] wspólnej spuścizny i silnie zjednoczeni przeciw katolicyzmowi. W odniesieniu do ostatniego stulecia trafniejsze wydaje się jednak definiowanie protestantyzmu jako tych wszystkich ruchów chrześcijańskich – niekatolickich i nieprawosławnych – które odznaczają się pewnym charakterystycznym przesłaniem, standardem wiary, formą i organizacją działania⁴.

Zarówno katolicy, jak i protestanci, szczególnie zaś chrześcijanie reformowani, umieszczają w internecie materiały, których celem jest wskazanie różnic między katolicyzmem a protestantyzmem. Rzadko zdarza się, by tego typu treści wolne były od emocji i silnie eksponowanej postawy aksjologicznej. Filmy, w których pokazuje się

zalicza się do jednego z ponad 38 000 Kościołów protestanckich” (*ibidem*, s. 16). Rdzeniem wiary protestanckiej jest przywiązanie do Biblii (różnie jednak interpretowanej przez chrześcijańskie autorytety) oraz przekonanie, że człowiek dostępuje zbawienia na podstawie wiary. Ogniskowanie działań w duchu narracji biblijnej sprawia, że większość protestantów, mimo wyraźnych różnic w pojmowaniu szczegółowych kwestii teologicznych, jest w stanie współpracować i w procesie ewangelizacji, i np. w sprawach związanych ze stanowieniem prawa. Niektóre środowiska protestanckie silnie negują katolicyzm, wykluczając go nawet z chrześcijaństwa, niektóre zaś – widzą w nim wartość, podejmując współpracę z jego przedstawicielami.

³ O kondycji katolicyzmu w Polsce mogą świadczyć dane publikowane przez Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego, z których wynika, że duża część katolików deklaruje co prawda przynależność do Kościoła, lecz nie zgadza się z jego nauczaniem. Tzw. wskaźnik *dominicanos* i *communicantes* w roku 2018 wyniósł odpowiednio 38,2 i 17,3 proc. w stosunku do ogólnej liczby katolików w Polsce (*Annuarium statisticum ecclesiae in Polonia*, oprac. ks. W. Sadłój SAC, L. Organek, Warszawa 2020, s. 23). Liczba świeckich angażujących się w życie parafialne wynosi zaledwie 8,1 proc. (*ibidem*, s. 31).

⁴ M.A. Noll, *op. cit.*, s. 13.

wyznania chrześcijańskie, wyjątkowo mają charakter zwykłej autoprezentacji. Na ogół zaś budowane są przez porównanie z inną konfesją, z wyzyskaniem poetyki nieufności i sporu. Zawierają eksplicytną oraz implicytną waloryzację wyrażaną za pomocą środków werbalnych i niewerbalnych.

Tematyka tego typu przekazów, jak też komentarze ukazujące się pod materiałami pozwalają zakładać, że grono ich odbiorców stanowią przede wszystkim reprezentanci poddawanych ocenie wyznań. Wśród opinii publikowanych pod filmami pojawiają się bowiem albo głosy aprobaty wobec mówcy (pochodzące na ogół od współwyznawców, rzadziej zaś osób, które deklarują, że zostały przekonane przez mówcę), albo głosy wyraźnego sprzeciwu. Konfrontacja dwóch odmiennych stylów myślenia o chrześcijaństwie musi wywoływać dyskusję, której nadrzędnym celem wydaje się walka o subiektywnie pojmowaną prawdę i wartości teologiczne. To, co przez jednych uznawane za niepodważalny dogmat, przez drugich podlega dalece posuniętej krytyce, której styl może świadczyć o celach i postawie nadawców. Rzadko zdarza się, by w internetowych dyskusjach dotyczących wiarygodności wyznania religijnego celem działań piszących, którzy wzmiankują o konfesji osób spoza swojego Kościoła, było szukanie porozumienia i zgody. Najczęściej chodzi o to, by pokazać racje dowodzące słuszności obranej ścieżki religijnej i przekonanie do niej strony przeciwnej. Główna motywacja nadawców to zapewne chęć udowodnienia, kto ma rację w sporze.

Obszary tematyczne, jakie uczyniono przedmiotem analizy, nakreślone są w wypowiedziach, które mają status tradycyjnych komentarzy internetowych. Elżbieta Laskowska w pracy poświęconej środkom waloryzacji stosowanym przez piszących we wskazanym gatunku⁵ zwraca uwagę na tendencje językowe związane z aktywnością internautów. Dominującym typem wartościowania, który wyrażają w komentarzach, jest waloryzacja negatywna i nacechowana emocjonalnie (często agresywna, obraźliwa, ksenofobiczna i wulgarna), co najprawdopodobniej wynika z anonimowości nadawców. Widać to również w badanych tekstach, które choć w większości obok treści czysto emocjonalnych zawierają racjonalną argumentację, to nie są wolne od aktów typowego hejtu:

[Do hejterów – uzupełn. B.C.] zalicza się osoby często i świadomie naruszające normy grzeczności i poprawności językowej, dążące do tego, by kogoś lub coś zdeprecjonować. Nie ma dla nich tabu, np. w komentarzach dotyczących śmiertelnego wypadku oskarżają i obrażają zarówno sprawców, jak i ofiary. Celem jest destrukcja, atak za pomocą prymitywnych chwytów, np. steku wulgaryzmów i obelg. Aby wydać i opublikować osąd na jakikolwiek temat, niepotrzebna jest żadna wiedza⁶.

Z niektórych postów można wywnioskować, że celem autorów jest dyskredytacja oponenta, która ze swej natury „odbiera człowiekowi konceptualizowanemu jako

⁵ E. Laskowska, *Kilka uwag o wartościowaniu w komentarzach internetowych*, „Acta Universitatis Lodzianis. Folia Litteraria Polonica” 2016, nr 2(32), s. 71.

⁶ A. Naruszewicz-Duchlińska, *Kultura zachowań językowych w internecie*, Warszawa 2019, s. 56.

przeciwnik albo wróg szacunek i zaufanie środowiska [...] [a także] tworzy obraz grup lub jednostek widzianych jako gorsze od innych, co później staje się argumentem do odebrania im pozycji”⁷.

Przez waloryzację rozumiem przypisywanie wartości przedmiotowi, a więc orzekanie, że coś jest dobre lub złe pod jakimś względem; sąd, który można streścić przez odwołanie do subiektu, aktu, predykatu, obiektu i kryterium wartościowania: A uważa, że X jest dobry/zły pod względem kryterium⁸. Zebrane wypowiedzi służą obronie wartości transcendentnych (których centrum pojęciowym jest dobro pojmowane jako coś, co słuszne ze względu na wyznawaną wiarę), poznawczych (dobre jest to, co prawdziwe) i moralnych (słuszne jest to, co dobre dla drugiego człowieka), przy czym zakres wszystkich kategorii aksjologicznych determinuje stosunek subiektu do przestrzeni transcendentnej⁹. Wydaje się, że chrześcijaństwo, używając słowa *wartość*, łączy jego treść z zamysłem i wolą Boga, nie zaś subiektywną kreacją rozumu, woli i uczuć¹⁰. Wynika to stąd, że wiara w osobowy absolut, który ujawnia swoją wolę ludzkości, łączy się z założeniem o istnieniu prawdy obiektywnej. Jeśli więc cokolwiek uznawane jest za dobre przez osobę wierzącą, musi być zgodne z zamysłem Stwórcy – najwyższej spośród wartości.

2. Stan badań

Najwięcej prac naukowych dotyczących polskiej komunikacji religijnej zawiera opis słownictwa religijnego. Ujęcie leksykalne eksponują m.in. Maria Wojtak¹¹, Marzena Makuchowska¹², Irena Bajerowa¹³ czy Agnieszka Sieradzka-Mruk¹⁴. Leksykę religijną

⁷ A. Cegieła, *Na czym polega przemoc w języku komunikacji publicznej*, „Poradnik Językowy” 2019, z. 7, s. 10.

⁸ E. Laskowska, *Wartościowanie w języku potocznym*, Bydgoszcz 1992, s. 19-21.

⁹ J. Puzynina, *Język wartości*, Warszawa 1992, s. 40-41. Autorka dzieli wartości na pozytywne i negatywne. W obrębie jednych i drugich wyodrębnia wartości ostateczne oraz instrumentalne: transcendentne (metafizyczne), poznawcze, estetyczne, moralne, obyczajowe, witalne, odczuciowe.

¹⁰ J. Puzynina, *Kłopoty z nazwami wartości (i wartościami)*, „Etnolingwistyka” 2014, nr 26, s. 9.

¹¹ Por. M. Wojtak, *O początkach stylu religijnego w polszczyźnie*, „Stylistyka” 1992, z. 1, s. 90-97; *eadem*, *Polimorficzność stylu religijnego we współczesnej polszczyźnie*, [w:] *Język religijny dawniej i dziś*, t. 5, red. S. Mikołajczak, M. Rybka, T. Węclawski, Poznań 2009, s. 115-126.

¹² Por. M. Makuchowska, *Styl religijny*, [w:] *Przewodnik po stylistyce polskiej. Style współczesnej polszczyzny*, red. E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczuk, Kraków 2013, s. 467-520; M. Makuchowska, *Miejsce języka religijnego wśród typologii współczesnych odmian polszczyzny*, [w:] *Od Biblii Wujka do współczesnego języka religijnego*, red. Z. Adamek, S. Koziara, Tarnów 1999, s. 176-189.

¹³ Por. I. Bajerowa, *Swoistość języka religijnego i niektóre problemy jego skuteczności*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 1994, z. 3, s. 11-17; *eadem*, *Od Trydentu do Vaticanum Secundum. Porównanie języka dwóch katechizmów*, [w:] *O języku katechezy*, red. R. Przybylska, W. Przyczyna, Tarnów 2008, s. 136-151.

¹⁴ Por. A. Sieradzka-Mruk, *„Radość i nadzieja, smutek i trwoga” w nabożeństwie drogi krzyżowej. Wybrane aspekty ewolucji dyskursu religijnego w XX wieku na przykładzie leksyki dotyczącej uczuć*, Biblioteka LingVariów, t. 20, Kraków 2016.

badano w izolacji, np. jako jeden z konstytutywnych elementów stylu biblijnego¹⁵. Komunikacja religijna stanowiła też przedmiot opracowań genologicznych¹⁶. Większość polskich artykułów oraz monografii lingwistycznych poświęconych tekstom religijnym dotyczy wypowiedzi reprezentujących katolicki nurt chrześcijaństwa. Prac językoznawczych na temat komunikatów protestanckich oraz prawosławnych jest relatywnie niewiele: słownictwem religijnym polskiego kalwinizmu zajmowała się Izabela Winiarska¹⁷, charakterystykę genologiczną świadectw ewangelikalnych i wybranych pojęć będących przedmiotem refleksji teologicznej oraz kerygmaticznej przeprowadzała Magdalena Grabowska¹⁸. Badacze przyglądali się również idiolektom duchownych i publicystów¹⁹ poruszających problem wiary, osadzali zagadnienie komunikacji religijnej w kontekście dyskursywnym²⁰.

W polskiej literaturze naukowej brakuje ujęć kontrastywnych, w których zestawiano by różne aspekty komunikacyjne odrębnych wyznań. Do takich opracowań należy monografia Aleksandry Pawlikowskiej pt. *Zróźnicowanie leksykalno-semantyczne dyskursów wyznaniowych na materiale polskich tekstów ewangelickich, katolickich i prawosławnych*²¹. Autorka przedstawia w niej analizę słownictwa budującego każdy ze wskazanych dyskursów, robiąc to z perspektywy kwantytatywnej. Stara się odpowiedzieć na pytanie, czy leksykalno-semantyczny poziom tekstów religijnych odzwierciedla podobieństwa i różnice dostrzegane w różnych aspektach funkcjonowania Kościołów.

¹⁵ Por. D. Bienkowska, *Polski styl biblijny*, Łódź 2002.

¹⁶ Por. P. Kładoczny, *Proroctwa chrześcijańskie jako gatunek mowy na tle innych gatunków profetycznych*, Zielona Góra 2004; M. Makuchowska, *Modlitwa jako gatunek języka religijnego*, Opole 1998; M. Wojtak, *Współczesne modlitewniki w oczach językoznawcy. Studium genologiczne*, Tarnów 2011; eadem, *Do Boga... o Bogu... przed Bogiem. Gatunki przekazu religijnego w analizie filologicznej*, Tarnów 2019.

¹⁷ Por. I. Winiarska, *Słownictwo religijne polskiego kalwinizmu na tle terminologii katolickiej*, Warszawa 2004.

¹⁸ Por. M. Grabowska, *Świadectwo nawrócenia jako autonarracja z perspektywy językowo-psychologicznej. Analiza problematyki na przykładzie wypowiedzi chrześcijan ewangelikalnych*, „Język – Szkoła – Religia” 2016, nr 3, s. 23-38; eadem, *Wpływ wartościowania na pejoratywizację wybranych pojęć w dyskursie chrześcijan ewangelikalnych*, [w:] *Wartości i wartościowanie we współczesnej humanistyce*, t. II: *Perspektywa komunikologiczna*, red. A. Dudziak, A. Naruszewicz-Duchlińska, Olsztyn 2017, s. 157.

¹⁹ Por. A. Kowal, *Język pop-teologiczny Szymona Hołowni*, [w:] *Język w komunikacji*, t. 1, red. G. Majkowski, Częstochowa 2011, s. 75-83; W. Przyczyna, M. Jankosz, *Forma, język i styl homilii ojca Adama Szustaka, księdza Piotra Pawlukiewicza i arcybiskupa Grzegorza Rysia*, „Stylistyka” 2020, nr 29, s. 131-145.

²⁰ Por. M. Makuchowska, *Od wrogów do braci. Posoborowe zmiany w dyskursie Kościoła katolickiego*, Opole 2011; eadem, *Dyskurs religijny w cyberprzestrzeni*, [w:] *Interaktion von Internet und Stilistik, Internet und Sti*, red. B. Tošović, A. Wonisch, Graz 2016, s. 137-146; E. Bobrowska, *Obrazowanie społeczeństwa w mediach: analiza radiomaryjnego dyskursu*, Kraków 2007. Wiele artykułów dotyczących problematyki dyskursywnej zgrupowano w tomie *Dyskurs religijny w mediach*, red. D. Zdunkiewicz-Jedynak, Tarnów 2010.

²¹ A. Pawlikowska, *Zróźnicowanie leksykalno-semantyczne dyskursów wyznaniowych na materiale polskich tekstów ewangelickich, katolickich i prawosławnych*, Wrocław 2015.

Albert Leśniak oraz Zbigniew Pasek w artykule *Świadectwa ewangelikalne i katolickie w perspektywie korpusowej analizy dyskursu* analizują skrypty tematyczne konstytuujące strukturę gatunków będących zachętą do przyjęcia chrześcijaństwa, mających poświadczać jego wiarygodność²².

3. Cel i metoda badań

Celem artykułu jest wskazanie dziedzin wartościowania, wokół których toczą się rozmowy zwaśnionych chrześcijan bądź też osób, które z bliżej nieznanymi powodów popierają jedną ze stron dyskusji. Każdy z obszarów składa się z dużej liczby zróżnicowanych problemów opisywanych z wyszukaniem sądów wartościujących. Każdy z nich ujawnia również – eksplicytnie bądź implicytnie – bogaty zakres zjawisk uznawanych za dobre bądź niewłaściwe zgodnie z kryteriami ewaluacji, które wyzyskują nadawcy. Przegląd konkretnych sądów wartościujących w obrębie poszczególnych dziedzin pozwala zauważyć, że ogólne wartości afirmowane przez katolików i protestantów są wspólne: idzie więc o dobro, pojmowane przez każdą ze stron jako zbiór wierzeń służących właściwemu rozwojowi jednostki na płaszczyźnie wiary, i prawdę – która jakkolwiek subiektywna, przedstawiana jest przez każdą ze stron jako zbiór imperatywów moralnych oraz wierzeń zgodnych z wolą obiektywnie istniejącego absolutu.

Członkowie obu wyznań, którzy angażują się w działania ewangelizacyjne oraz edukacyjne, traktują sieć jako doskonałe narzędzie do promocji swojego punktu widzenia: tworzą materiały, które pokazują dany Kościół od wewnątrz, ale i kontrastownie – przez porównanie z innym. Podejście kontrastywne wywołuje zwykle duży oddźwięk i skutkuje zainicjowaniem długich dyskusji prowadzonych pod materiałem, w których głos zabierają chrześcijanie różnych konfesji. Wypowiedzi te cechują się dużym stopniem ekspresji oraz silnym wartościowaniem. Przeglądowi poddano ok. 3 tys. postów – najczęściej były to wypowiedzi krótkie: jedno-, kilkudzaniowe. Wydaje się, że na podstawie wskazanej liczby wpisów można podjąć próbę tematycznej generalizacji tekstów.

W pracy wykorzystano komentarze umieszczone pod dziewięcioma filmami: 1. *Czym różni się*²³ [sic!] *kościół protestancki od katolickiego?* [dalej: A]²⁴, 2. *Protestanci a Katolicy – sprawy sporne – o. Marek Blaza* [dalej: B], 3. *Czy należy nawracać katolików, którzy przeszli do protestantów?* [Q&A#26] – o. Remigiusz Reclaw SJ [dalej: C], 4. *Czym*

²² A. Leśniak, Z. Pasek, *Świadectwa ewangelikalne i katolickie w perspektywie korpusowej analizy dyskursu*, „Socjolingwistyka” 2020, nr 34, s. 57-76.

²³ Wszystkie tytuły zostały oddane z zachowaniem oryginalnej pisowni.

²⁴ Odnośniki do filmów umieszczono w paragrafie **źródła internetowe**.

protestantyzm różni się od katolicyzmu – ks. prof. dr hab. Tadeusz Guz [dalej: D], 5. *Czy katolicy i protestanci wierzą w tego samego Boga? Którędy do nieba? 2019.12.04* [dalej: E]; 6. 10 *RÓŻNIC MIĘDZY KATOLICYZMEM A PROTESTANTYZMEM* [dalej: F], 7. *PRAWDA kontra rzymski katolicyzm | odcinek specjalny* [dalej: G]; 8. *Biblia kontra „kult maryjny” (Część 1/2)* [dalej: H]; 9. *Katolicy się kłócą, a protestanci nawracają wierzących...* [Q&A#165] *Remigiusz Reclaw SJ* [dalej: I]. Materiały zawierają wystąpienia katolików i protestantów (duchownych oraz świeckich), którzy starają się dowieść słuszności podstaw teologicznych swojego Kościoła lub wykazać błędy doktrynalne innej konfesji²⁵.

Z badanych tekstów wyodrębniono wszystkie dostrzeżone dziedziny wartościowania wyznaczające ramy nakreślonego sporu, jakkolwiek trzeba zaznaczyć, że w szeroko pojętym dyskursie wyznaniowym jest ich na pewno więcej. Wątki te, ze względu na ich gatunkowy nośnik, można uznać za powszechne, stanowiące rdzeń dyskusji o różnicach konfesyjnych. Choć z pewnością na badanych forach udzielają się specjaliści (osoby z wykształceniem teologicznym: księża, pastory, katecheci), chyba uprawniona jest przesłanka, że ze względu na dostępność gatunkowego przekaznika obraz religijnej rzeczywistości snuty jest przede wszystkim na podstawie wyobrażeń potocznych, tj. niepowstałych w wyniku rzetelnej, długotrwałej analizy budowanej z wyzyskaniem najlepszych narzędzi oddziaływania perswazyjnego. Wyodrębnione dziedziny opisano jako generalne wątki chrześcijańskich rozmów na temat porównywanych wyznań – są one aktualizowane zarówno w wypowiedziach katolików, jak i protestantów.

Do badania wykorzystano metodę analizy treści. Zakłada ona podjęcie działania badawczego na jednolitej pod względem formalnym grupie tekstów (w tym wypadku komentarzach internetowych zgrupowanych pod filmami wykazującymi tożsamość tematyczną), które następnie strukturyzuje się pod względem jakościowym, biorąc pod uwagę poruszane w nich tematy i prezentowane treści. Metoda ta wymaga wyznaczenia klucza kategoryzacyjnego, zgodnie z którym dokonuje się selekcji materiału i wyodrębnienia poszczególnych wątków. W wypadku prezentowanych badań jest nim waloryzacja konfesji. Kolejne kroki to opis materiału oraz egzemplifikacja. Nakreślane grupy motywów stanowią próbę uchwycenia pełnej różnorodności treściowej wypowiedzi, a pośrednio są efektem ich interpretacji²⁶. Działanie to pomaga w prowadzeniu analiz materiału empirycznego, w tym badań na gruncie aksjologii lingwistycznej, stanowiącej główne pole czynionych tu odniesień.

²⁵ Cytowane fragmenty oznaczono skrótami: *aK* (wpis antykatolicki) oraz *aP* (wpis antyprotestancki).

²⁶ Por. K. Szczepaniak, *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych – refleksje metodologiczne*, „Acta Universitatis Lodzinesis. Folia Sociologica” 2012, nr 42, s. 83-111.

4. Analiza materiału

Jedną z najczęściej dostrzeganych dziedzin wartościowania w dyskusjach między katolikami a protestantami jest **Kościół pojmowany jako zespół zjawisk, które wzajemnie się uzupełniają i stanowią pewną całość (zbiór przepisów teologicznych, praktyk religijnych, sposobów postępowania wyznawców etc.)**²⁷. O obecności wątku można mówić wtedy, gdy nadawca, decydując się na nazwanie Kościoła, któremu jest nieprzychylny, sięga np. po negatywnie wartościującą etykietę²⁸. Nazwa ta, wprowadzana zwykle jako akt ujemnej waloryzacji wybranych tylko aspektów funkcjonowania Kościoła, tworzy wrażenie, że poddawany ocenie nurt chrześcijaństwa w żadnym swoim przejawie działalności nie zasługuje na dobrą ocenę. Etykiety tego typu dawać mogą wyraz rzeczywistym poglądom piszącego, czasem zaś stanowią przejaw świadomie dokonywanej manipulacji opartej na założeniu, że opisywaną rzeczywistość można oceniać w kategoriach zero-jedynkowych:

W Apokalipsie 18,2 jest napisane, że ten system (**wielki Babilon**) jest siedzibą demonów. Dlatego w Apokalipsie 17,5 = 18,4 Bóg apeluje do katolików: Wyjdźcie z niego LUDU MÓJ abyście nie byli uczestnikami jego grzechów i aby was nie dotknęły plagi na niego spadające [H] [aK]²⁹ [po-grubienie – w tym przykładzie i pozostałych cytatach – B.C.]

Babilon, będący miejscem niewolenia Izraelitów po najeździe Nabuchodonozora³⁰, jest nośnikiem negatywnych skojarzeń, takich jak przede wszystkim brak wolności, odcięcie od tradycji i moralny nieład. Asocjacje te, poprzez wprowadzenie etykiety, zostają przeniesione na Kościół katolicki. Autor wypowiedzi nie odnosi się do żadnego konkretnego przejawu funkcjonowania Kościoła, stosując zaś wskazane określenie dokonuje skrajnie negatywnego profilowania tej wspólnoty, wyłączając ją ze sfery sacrum. Pogląd, że Kościół katolicki nie jest instytucją chrześcijańską, a jedynie pewnym *systemem* lub *religią*, w badanych tekstach wyraża się wielokrotnie. W języku wielu protestantów wypowiadających się pod wskazanymi filmami religia utożsamiana

²⁷ Sposobów nazywania Kościołów katolickiego i protestanckiego jest bardzo dużo. Z materiału wyekscerpowano kilkadziesiąt jednostek, których opis zostanie przedstawiony w innej pracy autora.

²⁸ Etykietowanie jest swoistym typem *petitio principii*: poprzez porównanie „to, co dopiero ma być dowiedzione, wkładamy już z góry w nazwę, w wyraz, z którego by to potem wynikało przez analityczne wnioskowanie” (A. Schopenhauer, *Erystyka czyli sztuka prowadzenia sporów*, tłum. B. i Ł. Kornorscy, Kraków 1976, s. 61–62). Etykiety deprecjonują i stygmatyzują przeciwnika, którego obraz kreowany jest w sposób uproszczony i tendencyjny, na ogół z pominięciem racjonalnej argumentacji.

²⁹ Analizowane przykłady starano się zapisywać, zachowując ich oryginalną pisownię. Wyrazy zniekształcone w dużym stopniu, najczęściej z dużą liczbą błędów literowych, poprawiono i zapisano w nawiasie kwadratowym. Usunięto też podstawowe błędy edytorskie, jak np. spacje przed znakami interpunkcyjnymi, brak spacji między wyrazami.

³⁰ Historię oblężenia i zburzenia Jerozolimy oraz przesiedleń do Babilonu przedstawia m.in. 2 Księga Królewska.

jest z działaniami prowadzącymi do wytworzenia ściśle wyznaczonego zbioru zasad, których przestrzeganie stanowi obowiązek nakładany na wierzących³¹. Ma on tłamsić wyznawców przez ograniczanie ich wolności i przeczyć *sola gratia*³² – jednej z głównych zasad protestantyzmu. Negatywne konotacje tego rzeczownika po wielokroć wzmacnia się za sprawą piętrzenia wartościujących określeń, np.

Gdy Jezus mnie pociągnął do siebie, zostawiłam **zwodniczą, tradycyjną religię** [H] [aK]

Religia *zwodnicza i tradycyjna* to zespół nieracjonalnych wierzeń, które mają być oparte na błędnych założeniach sankcjonowanych przez kilkuwiekową tradycję.

Również katolicy nie unikają formułowania uogólniających ocen, dla których nie podaje się żadnego uzasadnienia, np.

Protestantyzm to taka **wersja komiksowa wiary**, [dopasowana] do oczekiwań ludzi. To Deformacja kościoła Chrystusa [D] [aP]

Metafora, jaką posługuje się piszący, przedstawia protestantyzm jako zniekształcenie pierwotnej i wzorcowej doktryny, wtórne wobec katolicyzmu. Komiks kojarzy się często z prostotą, masowością, hołdowaniem niewyrafinowanym gustom. Pośrednio więc można wnioskować, że wiara protestancka jest powierzchowna, niekompletna i stanowi odpowiedź na oczekiwania człowieka, który nie może sprostać wymogom stawianym swojej wspólnotie przez Kościół katolicki.

Generalizacja wpisana jest także w **ocenę duchowieństwa: księży, pastorów, oraz osób, które uchodzą za stronników konkretnego nurtu**. To kolejny ważny temat podejmowany w toku rozmów między katolikami a protestantami. Również w tym wypadku nadawcy posługują się etykietami, rzadziej zaś wprowadzają do opisu bardziej rozbudowane formy nominalno-predyktywne:

Wystarczy że Glas³³ spotyka kogokolwiek cokolwiek lepiej znającego Biblię, a ucieka jak wszyscy inni **faryzeusze, czarownicy i bałwochwalcy** [H] [aK]

Podobnie jak w cytowanym wcześniej fragmencie i w tym przykładzie można wyczuć, że katolicyść jest wykluczana z chrześcijaństwa, utożsamiana zaś z praktykami

³¹ Ustalenie to potwierdzają badania Magdaleny Grabowskiej. Wynika z nich, że słowo „religia” w dyskursie ewangelikalnym jest nośnikiem waloryzacji. Oznacza m.in. ‘zestaw bezskutecznych norm i zasad’, ‘bierność, brak zainteresowania’, ‘niewolę, narzędzie szatana’. Religię przeciwstawia się autentycznej pobożności, wolności, szczeremu zaangażowaniu (M. Grabowska, *Wpływ wartościowania na pejoratywizację wybranych pojęć w dyskursie chrześcijan ewangelikalnych*, [w:] *Wartości i wartościowanie we współczesnej humanistyce*, t. II: *Perspektywa komunikologiczna*, red. A. Dudziak, A. Naruszewicz-Duchlińska, Olsztyn 2017, s. 157).

³² Dosł. ‘tylko łaska’. Przekonanie, że człowiek dostępuje zbawienia wyłącznie dzięki Bożej łasce.

³³ Ks. Piotr Glas – katolicki duchowny, egzorcysta, którego rekolekcje przyciągają dużą liczbę odbiorców. Wiarę protestancką postrzega jako poważne zagrożenie duchowe.

pogańskimi i wyrachowaniem. Duchowni Kościoła katolickiego postrzegani są przez nadawcę jako ludzie niezający Biblii lub przyjmujący nieuzasadnione jej interpretacje. W bałwochwalstwie – jak można się domyślać – widzi autor głoszoną przez księży teologię niezgodną z nauczaniem protestanckim.

Repertuar negatywnych określeń duchowieństwa katolickiego współtworzą również połączenia wskazujące na brak dyspozycji moralnych księży. Często też akcentuje się pogląd, że kapłani – w zakresie predyspozycji moralnych – nie różnią się od osób świeckich:

Spowiadać się mogą jednemu, wspaniałemu i czystemu Jezusowi. Bo to jemu mam się podobać, a nie **grzesznikowi w szacie** [C] [aK]

Protestanci chętnie mówią o nadużyciach katolickiego duchowieństwa:

Właśnie zacząłem robić rozeznanie zasad wiary ewangelickiej. Chcę przejść do tego kościoła. Robię to ponieważ uważam się za wykluczonego z kościoła katolickiego, jako że to co dzieje się w tym środowisku hierarchów stało się po prostu wstrętne i obrzydliwe: – pedofilia i jej [ukrywanie], – konkubinaty kościoła z obecną władzą, – homofobia, – ksenofobia, – obrzydliwa pazerność na kasę itd, itd. [G] [aK]

Według katolików wypowiadających się na forach pastor to duchowny ordynowany w ramach działań niemieszczących się w procesie naturalnego rozwoju Kościoła, co wpływa też na deprecjonowanie rangi protestanckich nauczania:

Nauczanie katolickie nigdy się nie zmieniło, w przeciwieństwie do protestanckiego, gdzie co chwile **nawiedzeni pastory** odczytują coraz to nowsze treści, niektórzy manipulują przy zawartości kanonu, inni wprost przekształcają znaczenie Słowa Bożego [G] [aP]

Kościół Katolicki założył Prawdziwy człowiek i Prawdziwy Bóg czyli Jezus a [protestantów] stworzył jakiś **typek** [A] [aP]

W języku ogólnym człowiek *nawiedzony* to taki, który ‘ślepo oddany jest jakiejś idei, ideologii’ [SJP PWN]. W cytowanej wypowiedzi adyktywizowana forma imiesłowu sugeruje raczej niemoralność oraz niekompetencję w zakresie budowania hermeneutyki biblijnej. Rzeczownik *typek*, nawiązujący bezpośrednio do postaci Marcina Lutra, wyrażać ma nieufność wobec duchowieństwa protestanckiego i presuponować negatywne intencje wpisane w działalność religijną pastorów.

Predyspozycje intelektualne osób, które stanowią część odrębnego wyznania lub mu sprzyjają, to kolejna istotna dziedzina wartościowania obecna w analizowanych dyskusjach. Powodem, dla którego katolicy zarzucają protestantom ignorancję, ma być m.in. niezajomość kontekstu historycznego, w którym rodziło się wyznanie, a także pobieżna znajomość teologii Kościoła katolickiego:

Jak można być protestantem. Protestantyzm powstał w XVI w. [D] [aP]

Już czas aby się doksztalčili i nawrócili wszyscy wrogowie Kościoła Świętego! [D] [aP]

Warto zauważyć, że fraza wyodrębniona w ostatniej wypowiedzi pojawia się w analizowanym materiale niezwykle często, szczególnie chętnie stosowana przez protestantów. Ci zarzucają katolikom nieznamość Biblii i powierzchowne podejście do Pisma Świętego. Katolicy zaś negują interpretacje biblijne protestantów, uzasadniając, że wszelka hermeneutyka Pisma powinna mieć oparcie w Magisterium Kościoła. Wyrażenia służące ośmieszaniu predyspozycji intelektualnych wyznawców po wielokroć przybierają formę ogólnych sformułowań:

śmieszne 😊😊😊 **co ci ludzie mają w głowie...** Jak ja nie jestem w stanie zrozumieć katolików... [C] [aK]

Powodem, dla którego obraża się stronę przeciwną, jest wiara w konkretne rozstrzygnięcia teologiczne:

Po pierwsze dla katolika wyznacznikiem nie jest Biblia a dogmaty papieskie. po drugie [Kościół] ma do spełnienia również misję prorocką dlatego w kult wpleciona została Matka Boska. **Kto ma choć trochę rozumu w głowie** to wie że nie ma ona nic [wspólnego] z [biblijną] Maryją [H] [aK]

lub przekonanie, że bycie częścią innej konfesji nie wynika z przesłanek racjonalnych, a bezrefleksyjnego podejścia do religii:

A teraz gdybym miał powiedzieć to samo nawet rodzinie (poza żoną i dziećmi) musiał bym być oddzielony od nich pancerną szybą, by nie było zamachu na mnie ;) **Dużo osób ma klapki na oczach, ślepa wiarę** i nie można ich przekonać bo w ich mniemaniu to ksiądz jest autorytetem a nie BIBLIA [H] [aK]

Uwadze dyskutantów, którzy dowodzą racji związanych z wiarą, nie uchodzą **działania podejmowane przez przedstawicieli odrębnego wyznania, a także motywacje, które je warunkują**. I w tym wypadku schemat deprecjonowania przeciwnika jest podobny: za główny przedmiot opisu obiera się działanie, któremu albo ujemne konotacje są przypisywane powszechnie, albo nadawane przez piszącego.

Katolicy zarzucają protestantom np. negowanie sensu wiary katolickiej oraz posługiwanie się agresywną narracją służącą do promowania swoich poglądów. Protestanci mają to robić kontrastywnie, skupiając się przede wszystkim na atakowaniu strony przeciwnej i pokazywaniu popieranym rozstrzygnięć teologicznych, moralnych, organizacyjnych, np.

Co ważne film Brauna³⁴ to w końcu sensowna próba ukazania prawdy historycznej, obrony przed nieustannymi [atakami] Protestantów na Kościół Katolicki. Jakoś Rzymscy Katolicy **nie szczują** ciągle na Protestantów i nie walczą z nimi na każdym kroku, niestety **bracia Protestanci uczyli z ataku (protestu) sens swojego istnienia!** [aP] [G]

³⁴ Chodzi o film pt. *Luter i rewolucja protestancka* w reżyserii Grzegorza Brauna (2017).

Jednym z najczęściej podnoszonych tematów, który przewija się w rozmowach między katolikami a protestantami, są ciemne karty przeszłości obu konfesji stanowiące rysy na ich idealizowanym obrazie:

Gdyby Fabian³⁵ powiedział prawdę kilkaset lat temu, to bez wątpienia **spaliliby Go na stosie** – jak miliony innych wyznawców Jezusa [H] [aK]

Ten pan mówi dużo o grzechach krt, ale już o grzechach protestantów nie wspomina, a **mieli za uszami nie mniej niż krk** [G] [aP]

Protestanci ewangelizację i katechizację prowadzone przez Kościół katolicki utożsamiają z natarczywym wpajaniem nieprzydatnych doktryn religijnych, których główną funkcją ma być budowanie potęgi Kościoła:

Tomek Kapuściński Tomku, polecam ci Bogu, aby wyrwał cie z marazmu **indoktrynacji** w jakim się znajdujesz, otworzył twoje oczy zrywając z nich zasłonę, a poznasz czym jest jedyny i prawdziwy Kościół Jezusa Chrystusa, gdyż nie jest nim religia rzymskiego katolicyzmu [G] [aK]

Ja nie mogę, słucham i [śmieję] się najczęściej ale tu chyba raczej płakać trzeba jak KRK w swoich naukach **pierze głowy** i oddziela ludzi od Boga 😊 [H] [aK]

Życie wewnętrzne bądź stan duchowy osób wierzących to kolejny ważki temat roztrząsań dla chrześcijan, którzy patrzą na siebie z dużą dozą nieufności. Za wiarygodnością danego nurtu religijnego przemawiać ma to, że na skutek zmiany wyznania jakość życia danej osoby – szczególnie w wymiarze duchowym, emocjonalnym i relacyjnym – uległa poprawie. Opis konwersji uwypukla jednocześnie negatywny obraz konfesji, którą postanowiono porzucić:

Prawdopodobnie 7 lat temu dostałem email od mojej kuzynki, w emailu były pliki [z] twoimi wykładami. Te wykłady faktycznie **otworzyły mi oczy** na Boga prawdziwego i wtedy **zaczęła się moja droga wiary**. Dzięki tym wykładom w chwale Boga **pozbyłem się strachu** raz na zawsze. (...) [Dziś – uzup. B.C.] ja sam **odkrywam kłamstwo w jakim zostałem wychowany**. Dziękuję Jezusowi za to, że mnie **wyrwał ze śmierci duchowej**, i za Jego miłość. Jak Dobry jest nasz Pan [E] [aK]

Dowodem słabej kondycji duchowej członków danego wyznania ma być nieprzestrzeganie norm moralnych opisywanych w Biblii. Protestanci bardzo chętnie cytują fragmenty Pisma Świętego, które ich zdaniem mają obnażać duchową ignorancję katolików. W cytowanych poniżej fragmentach sugeruje się, że biblijnych standardów nie spełniają katolicka modlitwa, systemowy celibat księży czy np. post:

³⁵ Fabian Błaszkiwicz – niegdyś popularny ksiądz i rekolekcjonista, który odszedł od Kościoła katolickiego. Jest autorem wielu materiałów internetowych na YouTube, w których wyjaśnia kwestie biblijne. Wśród filmów nagranych przez byłego duchownego można znaleźć nagrania wymierzone w teologię Kościoła katolickiego.

Mt 6,5-6 Gdy się modlicie, nie bądźcie jak obłudnicy. Oni lubią w synagogach i na rogach ulic wystawać i modlić się, żeby się ludziom pokazać. Zaprawdę, powiadam wam: otrzymali już swoją nagrodę. Ty zaś, gdy chcesz się modlić, wejdź do swej izdebki, zamknij drzwi i módl się do Ojca twego, który jest w ukryciu. A Ojciec twój, który widzi w ukryciu, odda tobie [G] [aK]

A Duch otwarcie mówi, że w czasach ostatecznych niektórzy odstąpią od wiary, dając posłuch zwodniczym duchom i naukom demonów; [...] Zabraniając wstępować w związki małżeńskie, nakazując powstrzymywać się od pokarmów, które Bóg stworzył, aby je przyjmowali z dziękczynieniem wierzący i ci, którzy poznali prawdę. I Tymoteusza 4:1-Zabraniają

Katolicy natomiast często posługują się formułami modlitewnymi, które będąc niekiedy szczerym wyrazem troski o innych chrześcijan, niekiedy zaś prostym sposobem podkreślania dominacji – sytuują drugą stronę w relacji podrzędnej. Pośrednio zaś wskazują, że stan duchowy osób stanowiących przedmiot modlitwy wymaga poprawy:

Niech was błogosławi Najświętsza Maryja Panna³⁶ i poprowadzi was prawdziwą drogą do Jezusa Chrystusa [G] [aP]

Proponuję modlitwę o twoje nawrócenie... [G] [aP]

Podobną funkcję pełnią bezpośrednio wezwania do nawrócenia:

Obudź się jeżeli jeszcze możesz ☺ [H] [aP]

Formą implicytnej waloryzacji stanu wewnętrznego człowieka mogą być też groźby i napomnienia:

Ekumenita **skończysz w jeziorze [ognia] płonącym siarką**. Bóg to objawił w obecnym czasie. Nie [inaczej] [będzie] z papieżem [A] [aK]

Luther is in hell! Protestantism is heretical! [D] [aP]

Przekonanie, że stan duchowy katolików lub protestantów jest daleki od ideału, wyrażają frazy, w których działania chrześcijan innego nurtu próbuje się powiązać z aktywnością osobowego zła:

Tylko w kk zbawienie, tylko tam. **Demony szaleja i zbierają zniwa** nawet wśród **tak zwanych „wierzących”** [G] [aP]

Luter to według mnie **miał widzenie od diabła** nie od Boga [D] [aP]

Jednym z kluczowych czynników, które doprowadziły do reformacji i kolejnej schizmy, były rozbieżności w zakresie rozumienia zagadnień teologicznych. Protestanci odrzucili Tradycję Kościoła rzymskokatolickiego, formułując pogląd, że źródłem Objawienia jest wyłącznie Pismo Święte. Nietrudno więc przewidzieć, że **kwestie dotyczące**

³⁶ Na chęć zaznaczenia dominacji może wskazywać bezpośredni adresat modlitwy. Powszechnie wiadomo, że protestanci negują sens kultu Maryi i świętych.

zagadnień teologicznych i praktyk religijnych stanowią w zasadzie najważniejszą oś sporu między wyznawcami.

Niepokój protestantów budzi np. kult maryjny. Oddawanie czci Maryi utożsamiane jest przez wielu piszących z okultyzmem:

 Za kultem Marii **ukrywają się demony**. Tak zresztą jak za każdym **falszywym kultem** [H] [aK]

Dłuższą formą przekonywania do swoich racji są domniemane wizje czy prorocтва mające poświadczać prawdziwość bądź fałszywość nauk głoszonych na gruncie chrześcijaństwa. Oto jeden z przykładów:

Jako komentarz opiszę tutaj swój sen. Ten sen śnił mi się ok. roku 1995. Miejsce akcji – duża sala, jakby szkoła, jakby klasa, wypełniona ławkami, w których siedzą ludzie w różnym wieku. Ludzie młodzi, ludzie starsi i ludzie starzy, kobiety, młodzieńcy, dzieci, nawet małe dzieci. Wygląda to tak, jakby to była zbieranina ludzi z okolicznych miejsc, wiosek, miast, jakby klasa integracyjna. Wszyscy oni patrzą przed siebie w jednym kierunku w stronę tablicy. Na tej tablicy jest rozwieszona wielkich rozmiarów mapa Polski. Mapa fizyczna z [zaznaczonymi], dolinami, pagórkami, górami, miastami, taka mapa jakie wielokrotnie widywaliśmy na lekcjach geografii z tym jednak wyjątkiem, że kontury (granice Polski) są obrysowane na czerwono. W tę mapę Polski jest wpisany, nałożony jakby na nią drugi obraz, który dokładnie wpasowuje się w granice kraju i przedstawia on obraz „Matki Boskiej Częstochowskiej”. Jest on [dokładnie] taki sam jak na obrazkach rozdawanych dzieciom na lekcjach religii: kolorowa sukienka z gwiazdami, dzieciątko na rękach. Obraz jest bardzo kolorowy, realistyczny, jakby żywy. Całe to zgromadzenie ludzi wpatruje się w tę Polskę z wpisaniem w nią wizerunkiem przedstawiającym znany wszystkim Polakom obraz z Częstochowy. W pewnym momencie ponad głowami zebranych w pomieszczeniu ludzi przelatuje z wielkim hukiem [dużych] rozmiarów płonący pocisk, jakby płonąca pochodnia, płonący oszczep i [z] wielką siłą wbija się w ten wizerunek rozpięty na tle mapy naszego kraju. Towarzyszy temu potężny huk, jakby grom, jakby [ogłuszający] ryk wystrzelonego z wielką siłą pocisku [balistycznego], jakby rakiety. Ten pocisk wbija się mocno w mapę Polski i tam gdzie wbił się rozpoczyna się pożar. Zaraz za tym pierwszym pociskiem posyłane [są] kolejne, również na dużej wysokości ponad głowami zgromadzonych i upadają jeden obok drugiego powodując rozprzestrzenianie się ognia. Słychać cały czas hałas wystrzeliwanych nowych pocisków, wszystkie niosą ogień i tam gdzie upadną rozpala się nowy ogień. Teraz widzę zbliżenie terenu i widzę, że trawa zapala się od trawy i coraz większy obszar naszego kraju obejmuje ten płomień. Wraz z nim spala się obraz „Matki Boskiej Częstochowskiej”. Po ogniu pozostaje spalona ziemia, bez śladu dawnego wizerunku tak zwanej „Bogarodzicy Maryi”. Wreszcie pali się cała Polska, a ogień dochodzi do morza. Wtedy cały ten wizerunek zostaje spalony i mapa Polski zwinęta jak zerwana kartka z kalendarza spada na podłogę. NIE MA ŚLADU PO OBRAZIE! Budzę się. Jest 3 w nocy. Otwieram biblię i czytam Słowo: Jr 23:29 bw „Czy moje słowo nie jest jak ogień – mówi Pan – i jak młot, który kruszy skałę?” Otwieram Biblię w innym miejscu i czytam kolejny werset: Łk 12:49 bw „Ogień przyszedłem rzucić na ziemię i jakżebym pragnął, aby już płonął”. Po raz trzeci otwieram Biblię i czytam kolejne słowo: Ap 18:9 bw „I zapłaczą nad nim, i smuć się będą królowie ziemi, którzy z nim wszeteczeństwo uprawiali i rozkoszy zażywali, gdy ujrzą dym jego pożaru”. Od razu mam interpretację tego snu: Bóg zniszczy sam kult bałwochwalczy w Polsce poprzez swoje Słowo głoszone z mocą przez Jego uczniów, przez uczniów Pana Jezusa Chrystusa głoszących ewangelię [H] [aK]

Wiarygodność kreowanego tu obrazu, zwiastującego odwrót polskiej społeczności ludzi wierzących od kultu Maryi, wzmacniać mają piętrzone wersety biblijne, których

treść została osadzona w metaforze bitewnej i koresponduje z eksponowaną sceną. Kulminacyjnym punktem opisu jest etykieta przypisana pobożności maryjnej (*kult bałwochwalczy*) mająca przedstawiać cześć oddawaną Bogu i cześć oddawaną Maryi jako wykluczające się formy praktyk religijnych, nieznające też akceptacji samego Stwórcy.

Niesprzyjający katolikom chrześcijanie wielokrotnie krytykują autorytet ich Tradycji, która w dużej mierze funkcjonuje jako forma hermeneutyki biblijnej³⁷. Protestanci, akcentując rangę indywidualnej relacji z Bogiem, przyznają sobie prawo do samodzielnej interpretacji Biblii, negując przekonanie, że Pismo Święte musi być czytane jedynie w łączności z Kościołem i w ramach jednej wykładni:

jeśli ja mam Ducha Świętego, to dlaczego nie [miałbym] sam najlepiej rozumieć tekstu, który ten Duch napisał? Cóż mogą mi [pomóc] ludzkie tradycje i zwyczaje, skoro rozmawiam z samym Bogiem? [H] [aK]

Inną ważną dla protestantów kwestią, którą eksponują w kontaktach z katolikami, jest zbawienie. Przecistawiając się pogładowi, że źródłem usprawiedliwienia może być wypełnianie dobrych uczynków bądź też udział w życiu sakramentalnym Kościoła, akcentują stanowisko, że człowiek dostępuje zbawienia na podstawie łaski. W tym kontekście chętnie cytują fragment z rozdziału Listu do Efezjan:

jeżeli do zbawienia potrzebne są dobre uczynki to znaczy że ofiara Jezusa była niewystarczająca co jest fałszem. Łaską jesteśmy zbawieni a nie z uczynków aby się kto nie chlubił [G] [aK]

Sakramenty często przedstawiane są przez protestantów jako forma pobożności zewnętrznej, którą praktykuje się z przyzwyczajenia bądź ze względu na wpływ tradycji, nie zaś z powodu autentycznej wiary. Tworzyć mają iluzję prawdziwej religijności:

Sakrament pokuty jest aktem poprzez który chrześcijanin prosi boga o odpuszczenie grzechów, dzięki czemu może później sobie iść i grzeszyć dalej nie zważając na skutki bo zawsze może się później wyspowiadać i dlatego niektórzy katolicy często rzucają kurwami na prawo i lewo (szczególnie na lewo) bo se taki pójdzie do księdza, wyspowiada się i będzie miał czyste konto [G] [aK]

Zagadnień teologicznych, które stanowią przedmiot protestanckiej krytyki, jest bardzo dużo i nie sposób wymienić ich wszystkich, nie wchodząc w niuanse nauk teologicznych. Spoiwem ich wszystkich jest przeświadczenie, że duża część katolickiego przesłania albo nie jest zgodna z Biblią, albo nie została przez nią usankcjonowana. Z tego powodu wśród najważniejszych zarzutów wysuwanych protestantom przez katolików znajduje się oskarżenie, że fundamentalna zasada protestantyzmu (tj. *sola*

³⁷ Por. „Kiedy natomiast mówimy o tym, że «Pisma Boże zgodnie z Tradycją świętą są najwyższym prawidłem naszej wiary», to mamy na myśli tylko i wyłącznie Tradycję, która pozwala nam zrozumieć poszczególne fragmenty Pisma, szczególnie te trudniejsze” (A. Siemieniowski, *Na skale czy na piasku*, wyd. 2. [wersja elektroniczna], Katolicki Serwis Apologetyczny 2001).

scriptura) jest wewnętrznie sprzeczna ze względu na proces kształtowania kanonu biblijnego:

Najśmieszniejsze w tym wszystkim jest to, że to Kościół Katolicki ustalił Kanon Biblii, rozznając, które księgi są natchnione, a które nie. I to wszystko dzięki Tradycji Apostolskiej, która na równi z Pismem Świętym jest źródłem Objawienia. Ale jak się chce robić, co się chce, to można odrzucić wszelkie autorytety i samemu decydować, co jest „prawdą”, a co nie [G] [aP]

O słabości wspomnianej reguły mają świadczyć jej bezpośrednie skutki. Założenie, że źródłem objawienia jest wyłącznie Biblia, skłaniać ma wyznawców do czytania jej w duchu skrajnego indywidualizmu, a w konsekwencji – mnożenia interpretacji, systemów teologicznych i Kościołów:

Sedno protestantyzmu polega między innymi na „sola scriptura”, czyli każdy sobie czyta, analizuje i interpretuje Pismo po swojemu. Dlatego nie mają jednego kanonu nauki (tak jak jest w Kościele Katolickim), no bo jak to zrobić, skoro każdy robi to po swojemu. No i stąd tak olbrzymi podział, bo nikt nie chce ustąpić. A Ty piszesz o sobie: „Na podstawie analizy tekstów biblijnych”... czyli...? [G] [aP]

Liczne podziały wśród protestantów mają być skutkiem negowania sukcesji apostołskiej i tzw. prymatu Piotrowego:

Dlatego mamy jakieś 53 tys różnych interpretacji pisma świętego i co się z tym wiąże – 53 tys różnych denominacji. Wszystkie one są kłamliwe tylko Kościół założony przez Chrystusa na Skale – Piotrze jest prawdziwy i posiada ciągłość nauczania i sukcesję apostołską [A] [aP]

Na koniec sporządzonego przeglądu warto wspomnieć, że deprecjonowanie wyznania religijnego następuje również wtedy, gdy internauci negatywnie piszą o osobie prowadzącej program – katoliku lub protestancie, którzy nakreślają punkt widzenia zakorzeniony we własnej aksjologii. Wzmianki te zawierają oskarżenia o błędy w nauczaniu oraz niekompetencję:

Wodzi Pan ludzkie dusze na zgubę wieczną swoimi treściami [G] [aP]

Spodziewałem się wyższego poziomu, kolejne minuty i kolejne mierne wycpiny intelektualne [G] [aP]

Slucham tej wypowiedzi i nie mogę uwierzyć. z księdza wypowiedzi wynika, iż ktos kto uczestniczył cale życie, na mszy Sw. korzystał, z sakramentów, nie doświadczył Pana Boga, a doświadczył Go [u] Protestantów. I jeszcze ks obarcza za to innych księży. To jest juz niemalże herezja [C] [aK]

Podsumowanie

Przedmiotem dyskusji prowadzonych pod filmami wskazującymi na różnice między katolicyzmem a protestantyzmem są zarówno zagadnienia fundamentalne, dotyczące istoty przekazu religijnego (a więc kwestie teologiczne, które stały się powodem roz-

łamu), jak i szeroko pojęte doświadczenie chrześcijańskie (np. wątki osobiste, zwykle emocjonalne, które miały prowadzić do konwersji lub utrwalac przywiązanie do danego wyznania). Duża część wpisów odwołuje się do generalnej oceny Kościołów oraz ich przedstawicieli snutej na podstawie osobistych spostrzeżeń piszących. Wielu chrześcijan, zamiast odwoływać się do sedna dzielących problemów, skupia się raczej na tendencyjnej, często surowej ocenie predyspozycji intelektualnych oponentów, co pośrednio ma rzutować na wartościowanie nurtu, któremu sprzyjają. Z pewnością zasadnicza większość zaprezentowanych wpisów stanowi przejaw szczerzej chęci dowodzenia, gdzie leży prawda. Interlokutorów nie zadowala konsensus, który polegałby na zaaprobowaniu tej części przekazu, który stanowi rdzeń chrześcijaństwa. Piszący wykazują też duży stopień wewnątrzreligijnej polaryzacji, która na osobę wyznającą inny pogląd każe patrzeć jak na przeciwnika, buntownika, obiekt ewangelizacji, a na samą czynność wartościowania nie jako proces szukania dialogu, lecz ofensywne działanie perswazyjne, którego głównym celem jest pokazanie, że to ja mam rację.

Takie podejście z pewnością nie służy budowaniu wspólnoty, lecz pogłębianiu istniejących podziałów, co dla chrześcijan zorientowanych ekumenicznie z pewnością jest zjawiskiem negatywnym. Natomiast dla tradycjonalistów (zarówno po jednej, jak i po drugiej stronie) – działaniem podejmowanym intencjonalnie i pożytecznym, uzasadniającym wypowiedzi utrzymane w tonie werbalnego ataku.

Z każdej spośród zaprezentowanych dziedzin i szczegółowych obiektów wartościowania, które ją współtworzą, można rekonstruować zespół wartości uznawanych za istotne przez każdą z grup. Można chyba wstępnie założyć, że dla wszystkich Kościołów chrześcijańskich jest on w dużej mierze wspólny. Spór zaś dotyczy przede wszystkim konkretnych rozwiązań teologicznych.

Bibliografia

- Annuario statistico ecclesiae in Polonia*, oprac. ks. W. Sadłoń SAC, L. Organek, Warszawa 2020, [http://www.iskk.pl/badania/roczniki-statystyczne/313-annuario-statistico-ecclesiae-in-polo-
nia-ad-2020](http://www.iskk.pl/badania/roczniki-statystyczne/313-annuario-statistico-ecclesiae-in-polo-
nia-ad-2020) [dostęp: 29.09.2021].
- Bajerowa I., *Od Trydentu do Vaticanum Secundum. Porównanie języka dwóch katechizmów*, [w:] *O języku katechezy*, red. R. Przybylska, W. Przyczyna, Tarnów 2008, s. 136-151.
- Bajerowa I., *Swoistość języka religijnego i niektóre problemy jego skuteczności*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 1994, z. 3, s. 11-17.
- Bieńkowska D., *Polski styl biblijny*, Łódź 2002.
- Bobrowska E., *Obrazowanie społeczeństwa w mediach: analiza radiomaryjnego dyskursu*, Kraków 2007.
- Cegieła A., *Na czym polega przemoc w języku komunikacji publicznej*, „Poradnik Językowy” 2019, z. 7, s. 7-20.
- Dyskurs religijny w mediach*, red. D. Zdunkiewicz-Jedynak, Tarnów 2010.
- Grabowska M., *Świadectwo nawrócenia jako autonarracja z perspektywy językowo-psychologicznej. Analiza problematyki na przykładzie wypowiedzi chrześcijan ewangelikalnych*, „Język – Szkoła – Religia” 2016, nr 3, s. 23-38.

- Grabowska M., *Wpływ wartościowania na pejoratywizację wybranych pojęć w dyskursie chrześcijan ewangelikalnych*, [w:] *Wartości i wartościowanie we współczesnej humanistyce*, t. II: *Perspektywa komunikologiczna*, red. A. Dudziak, A. Naruszewicz-Duchlińska, Olsztyn 2017.
- Kładoczny P., *Prorocтва chrześcijańskie jako gatunek mowy na tle innych gatunków profetycznych*, Zielona Góra 2004.
- Kowal A., *Język pop-teologiczny Szymona Hołowni*, [w:] *Język w komunikacji*, t. 1, red. G. Majkowski, Częstochowa 2011, s. 75-83.
- Laskowska E., *Kilka uwag o wartościowaniu w komentarzach internetowych*, „Acta Universitatis Lodzianis. Folia Litteraria Polonica” 2016, nr 2(32), s. 63-72.
- Laskowska E., *Wartościowanie w języku potocznym*, Bydgoszcz 1992.
- Leśniak A., Pasek Z., *Świadectwa ewangelikalne i katolickie w perspektywie korpusowej analizy dyskursu*, „Socjolingwistyka” 2020, nr 34, s. 57-76.
- Makuchowska M., *Dyskurs religijny w cyberprzestrzeni*, [w:] *Interaktion von Internet und Stilistik, Internet und Sti*, red. B. Tošović, A. Wonisch, Graz 2016, s. 137-146.
- Makuchowska M., *Miejsce języka religijnego wśród typologii współczesnych odmian polszczyzny*, [w:] *Od Biblii Wujka do współczesnego języka religijnego*, red. Z. Adamek, S. Koziara, Tarnów 1999, s. 176-189.
- Makuchowska M., *Modlitwa jako gatunek języka religijnego*, Opole 1998.
- Makuchowska M., *Od wrogów do braci. Posoborowe zmiany w dyskursie Kościoła katolickiego*, Opole 2011.
- Makuchowska M., *Styl religijny*, [w:] *Przewodnik po stylistyce polskiej. Style współczesnej polszczyzny*, red. E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczuk, Kraków 2013, s. 467-520.
- Naruszewicz-Duchlińska A., *Kultura zachowań językowych w internecie*, Warszawa 2019.
- Noll M.A., *Protestantyzm*, Łódź 2017.
- Pawlikowska A., *Zróżnicowanie leksykalno-semantyczne dyskursów wyznaniowych na materiale polskich tekstów ewangelickich, katolickich i prawosławnych*, Wrocław 2015.
- Przyczyńska W., Jankosz M., *Forma, język i styl homilii ojca Adama Szustaka, księdza Piotra Pawlukiewicza i arcybiskupa Grzegorza Rysia*, „Stylistyka” 2020, nr 29, s. 131-145.
- Puzynina J., *Język wartości*, Warszawa 1992.
- Puzynina J., *Kłopoty z nazwami wartości (i wartościami)*, „Etnolingwistyka” 2014, nr 26, s. 7-19.
- Schopenhauer A., *Erystyka czyli sztuka prowadzenia sporów*, tłum. B. i Ł. Konorscy, Kraków 1976.
- Siemieniowski A., *Na skale czy na piasku*, wyd. 2. (wersja elektroniczna), Katolicki Serwis Apologetyczny 2001, <https://docplayer.pl/64520454-Andrzej-siemieniowski-na-skale-czy-na-piasku.html> [dostęp: 30.09.2021].
- Sieradzka-Mruk A., *„Radość i nadzieja, smutek i trwoga” w nabożeństwie drogi krzyżowej. Wybrane aspekty ewolucji dyskursu religijnego w XX wieku na przykładzie leksyki dotyczącej uczuć*, Biblioteka LingVariów, t. 20, Kraków 2016.
- Szczepaniak K., *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych – refleksje metodologiczne*, „Acta Universitatis Lodzianis. Folia Sociologica” 2012, nr 42, s. 83-111.
- Winiarska I., *Słownictwo religijne polskiego kalwinizmu na tle terminologii katolickiej*, Warszawa 2004.
- Wojtak M., *Do Boga... o Bogu... przed Bogiem. Gatunki przekazu religijnego w analizie filologicznej*, Tarnów 2019.
- Wojtak M., *O początkach stylu religijnego w polszczyźnie*, „Stylistyka” 1992, z. 1, s. 90-97.
- Wojtak M., *Polimorficzność stylu religijnego we współczesnej polszczyźnie*, [w:] *Język religijny dawnej i dziś*, t. 5, red. S. Mikołajczak, M. Rybka, T. Węclawski, Wydawnictwo „Poznańskie Studia Polonistyczne”, Poznań 2009, s. 115-126.
- Wojtak M., *Współczesne modlitewniki w oczach językoznawcy. Studium genologiczne*, Tarnów 2011.
- Wyznania religijne w Polsce w latach 2015-2018*, GUS, Warszawa 2019, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/inne-opracowania/wyznania-religijne/wyznania-religijne-w-polsce-20152018,5,2.html> [dostęp: 9.02.2021].

Źródła internetowe

- Czym różni się Kościół protestancki od katolickiego?*, <https://www.youtube.com/watch?v=jh-pQWO-FNhY> [dostęp: 20.09.2021].
- Protestanci a katolicy – sprawy sporne – o. Marek Blaza*, <https://www.youtube.com/watch?v=OrRN-wI5DZpY> [dostęp: 20.09.2021].
- Czy należy nawracać katolików, którzy przeszli do protestantów? [Q&A#26] – o. Remigiusz Reclaw SJ*, <https://www.youtube.com/watch?v=2j5w5FcqjGg> [dostęp: 20.09.2021].
- Czym protestantyzm różni się od katolicyzmu – ks. prof. dr hab. Tadeusz Guz*, <https://www.youtube.com/watch?v=96eTfsjZfkk> [dostęp: 20.09.2021].
- Czy katolicy i protestanci wierzą w tego samego Boga? Którędy do nieba? 2019.12.04*, <https://www.youtube.com/watch?v=7G2giguWRko> [dostęp: 20.09.2021].
- 10 RÓŻNICA MIĘDZY KATOLICYZMEM A PROTESTANTYZMEM, https://www.youtube.com/watch?v=FS6xh_VBjNI [dostęp: 20.09.2021].
- PRAWDA kontra rzymski katolicyzm | odcinek specjalny, <https://www.youtube.com/watch?v=Up2VREv-RufM&t=3893s> [dostęp: 20.09.2021].
- Biblia kontra „kult maryjny” (Część 1/2), https://www.youtube.com/watch?v=_8E7qjxBDS0 [dostęp: 20.09.2021].
- Katolicy się kłócą, a protestanci nawracają wierzących... [Q&A#165] Remigiusz Reclaw SJ*, <https://www.youtube.com/watch?v=CDRqUrIm4YI> [dostęp: 20.09.2021].

Wykaz skrótów

SJP PWN – internetowy Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/>

Deprecjonowanie wyznania religijnego w dyskusjach między katolikami a protestantami – dziedziny wartościowania

STRESZCZENIE: Celem artykułu jest przegląd najważniejszych dziedzin wartościowania wyznaczających tematyczną przestrzeń sporów prowadzonych między katolikami a protestantami w komentarzach internetowych. Teksty poddane analizie zostały opublikowane pod filmami, których twórcy (osoby świeckie i duchowne) wyjaśniają różnice między dwoma wyznaniem. Treści prezentowane przez mówiących stają się przedmiotem silnej waloryzacji negatywnej, przede wszystkim ze strony osób, których konfesja jest atakowana lub których wiarygodność podawana jest w wątpliwość. Twórcy komentarzy posługują się argumentacją racjonalną i emocjonalną, przy czym – co typowe dla dyskusji internetowych – pierwiastek emocjonalny w tych rozmowach wyraźnie dominuje. Przedmiot wartościowania stanowią dziedziny, takie jak: 1) ogólnie pojęty Kościół, 2) duchowieństwo i osoby uchodzące za stronników konkretnego nurtu, 3) predyspozycje intelektualne osób, które stanowią część przeciwnego wyznania, 4) działania podejmowane przez przedstawicieli innego wyznania oraz motywacje, które je warunkują, 5) życie wewnętrzne bądź stan duchowy osób wierzących, 6) kwestie dotyczące zagadnień teologicznych i praktyk religijnych.

SŁOWA KLUCZOWE: wartościowanie, katolicyzm, protestantyzm, dyskurs internetowy, komentarz internetowy

Depreciation of the religious denomination in discussions between Catholics and Protestants – fields of valorisation

SUMMARY: The aim of the article is to review the areas of valuation that can be seen in discussions between Catholics and Protestants on the Internet. The analyzed texts were published under the films

whose authors (lay and clergy) explain the differences between the two faiths. The content presented by the speakers becomes the subject of strong negative valorisation, mainly on the part of people whose confession is attacked or whose credibility is questioned. The authors of the comments use rational and emotional argumentation, while – as is typical for internet discussions – the emotional element clearly dominates in these conversations. The subject of evaluation are areas such as: 1) the generally understood Church, 2) the clergy and people who are considered to be supporters of a particular current, 3) intellectual predispositions of people who are part of the opposite religion, 4) actions taken by representatives of another religion and the motivations behind them, 5) the inner life or spiritual condition of believers, 6) issues related to theological issues and religious practices.

KEYWORDS: valorisation, Catholicism, Protestantism, Internet discourse, Internet commentary